

giczno-prawną i historyczno-prawną. Pewnym dopełnieniem tej pracy był referat, wygłoszony przez ks. Sitarza na wspomnianej konferencji, w którym wykazał, posiłkując się metodą socjologiczno-prawną, jaka jest recepcja nauki soborowej oraz przepisów kodeksowych w 25 lat po promulgacji KPK w poszczególnych Kościołach partykularnych w Polsce. Z dużym stopniem ogólności można stwierdzić, iż nowe diecezje, powstałe w wyniku ostatniego podziału Kościoła w Polsce, są bardziej wrażliwe na tworzenie i działanie organów kolegialnych w Kościele. Natomiast diecezjom starszym raczej przyświeca zasada, iż dawniej tak nie było i Kościół pełnił swoją misję.

W końcowej części książki Autor umieścił wykaz skrótów oraz bibliografię, którą klasycznie podzielił na: źródła prawa i literaturę. Wśród źródeł znajduje się pewna niekonsekwencja. Książdz Sitarz zasadniczo cytuję źródła w oryginale, za AAS; wówczas autor źródła jest w transkrypcji łacińskiej, np. Joannes Paulus PP II, natomiast autor encykliki *Ut unum sint* jest w transkrypcji polskiej i brzmi Jan Paweł II. Taki zapis nie tylko narusza przyjęte kryterium, ale też zakłóca alfabetyczność wykazu.

Z analizy bibliografii wynika, iż praca jest pionierska i ten zakres kanonistyki doczekał się kompleksowego opracowania. Dodatkowym walorem pracy jest jej streszczenie i spis treści w języku angielskim i włoskim. Monografia jest poprawna pod względem warsztatu naukowego, bardzo dobra merytorycznie oraz stanowi poważny wkład do kanonistyki nie tylko polskiej.

Zbigniew Jaworski

Adam Redzik, *Zarys historii samorządu adwokackiego w Polsce*, Warszawa: Naczelna Rada Adwokacka 2007, ss. 208.

Historia adwokatury na ziemiach polskich była w przeszłości przedmiotem wielu badań, prowadzonych zarówno przez przedstawicieli palestry, jak i historyków prawa, których pokłosie stanowią ukazujące się od XIX w. zarówno obszerne opracowania o charakterze monograficznym, jak i prace krótsze, często koncentrujące się na wybranych okresach, instytucjach, problemach lub kolejach życia wybitnych adwokatów. Pomimo dysproporcji w intensywności badań, których autorzy skupiają się w większości na XX w. (szczególnie jego początku i okresie II Rzeczypospolitej), ewentualnie także XIX w., wskazać można zatem wiele opartych na szczegółowych badaniach źródeł rzetelnej wiedzy na temat dziejów polskiej palestry. Zauważyć jednak należy, iż recenzowana praca dr. Adama Redzika, wpisując się w nurt współczesnych publikacji historyczno-prawnych poświęconych analizie dziejów

adwokatury, ma niewątpliwy walor oryginalności. Autor czyni bowiem pryzmatem historyczno-prawnej analizy nie samą adwokaturę czy też prawne ramy jej funkcjonowania, lecz fenomen instytucji samorządu zawodowego adwokatów, pozbawiony dotychczas w literaturze odrębnego opracowania.

Opracowanie dr. Adama Redzika zostało częściowo omówione na łamach „Palestry” 2008, nr 1-2. Publikacja ta, połączona z ogólną refleksją mec. Andrzeja Bąkowskiego nad przebiegiem IX Krajowego Zjazdu Adwokatury, nie porusza jednak jego licznych aspektów. Odpowiadając postulatowi Autora zawartemu we wstępie do *Zarysu historii samorządu adwokackiego w Polsce*, niniejszym przedstawiam swoje uwagi do jego książki.

Zaproponowana przez dr. Redzika koncepcja przedstawienia dziejów adwokatury polskiej z perspektywy samorządu adwokackiego – jak wcześniej wskazano – jest ujęciem nowym. Pozwala Autorowi z jednej strony na czasowe ograniczenie pola badań poprzez eliminację z niego najdawniejszych dziejów adwokatury polskiej (w okresie, kiedy o jakichkolwiek formach samorządu zawodowego mowy być nie mogło), z drugiej na uwzględnienie w nim problemów związanych z kształtowaniem się i organizacją różnych struktur zrzeszających adwokatów. Problematyka powyższa jest tym ciekawsza, iż sytuuje się na skrzyżowaniu zainteresowań i przedmiotu badań tak historii wymiaru sprawiedliwości, historii administracji, jak i szeroko rozumianego prawa administracyjnego. Na marginesie zauważyć jednak należy, iż ze względu na brak ścisłego sprecyzowania przez Autora znaczenia, jakie przypisuje pojęciu „samorząd adwokacki” – o czym będzie mowa dalej – niektóre z omawianych zagadnień wydają się wykraczać poza przyjęte w tytule i określone we wstępie ramy historii samorządu zawodowego adwokatów na ziemiach polskich (dotyczy to w szczególności rozważań poświęconych stowarzyszeniom adwokackim, organizowanym przez nie zjazdom adwokatów, czasopiśmiennictwu adwokackiemu).

Określając w tytule swą pracę jako „zarys” historii samorządu adwokackiego, nie obiecując czytelnikom wyczerpującego przedstawienia szczegółowych badań nad badanym zagadnieniem, Autor skupia się na ogólnym acz przekrojowym ukazaniu całości dziejów organizacji adwokatury na ziemiach polskich, począwszy od schyłku I Rzeczypospolitej, przez okres rozbiorów i II Rzeczypospolitej, Polski Ludowej aż do pierwszej dekady XXI w. W każdym z rozdziałów Autor powołuje jednak liczne pozycje literatury oraz materiałów archiwalnych, z których korzystał, ponadto praca zawiera bogatą bibliografię literatury poświęconej historii adwokatury, a zatem czytelnik pragnący szczegółowo zbadać zajmujący go problem, z łatwością odnajdzie odpowiednie źródła dla uzupełnienia swej wiedzy praktycznie w każdym aspekcie poruszonym przez Autora. Pewne uogólnienia zawarte w pracy, sam Autor we wstępie zrzuca na karb pośpiechu towarzyszącego jej wydaniu, była bowiem przygotowana na wzmiankowany wcześniej IX Krajowy Zjazd Adwokatury w listopadzie 2007 r., a w związku z tym ostatecznie redagowana w pośpiechu. Pomimo to nie sposób zarzucić książce ani potknięć lub braków merytorycznych, ani niedociągnięć edytorskich czy też słabości korekty.

Najistotniejszym jej brakiem jest natomiast niezdefiniowanie przez Autora pojęcia „samorząd adwokacki” (szerzej: „samorząd zawodowy”), chociażby przez wskazanie jego cech istotnych, czy też powołania się na wyartykułowane w piśmiennictwie

i uznane przez Autora zapatrywania w tej materii. Ograniczenie refleksji na temat istoty samorządu zawodowego adwokatów jedynie do utożsamienia go z korporacją adwokacką (s.7), czy też wskazanie jako jednej z jego immanentnych cech sądownictwa dyscyplinarnego (s. 190) lub kształcenia aplikantów (s. 191), nie jest wystarczające, w szczególności w sytuacji, gdy zakres tego pojęcia limituje przyjęte pole badawcze. Tylko w polskiej literaturze można przecież wskazać wiele dawniejszych, jak i współczesnych, choćby ogólnych wypowiedzi na ten temat, zarówno w opracowaniach administratywistycznych¹ i historycznoprawnych², jak i w licznych pracach szczegółowych³.

Recenzowana praca składa się ze wstępu, dwóch części, zakończenia, wykazu skrótów oraz wyboru źródeł i literatury. Liczy sobie w sumie 208 stron.

Wstęp, obejmujący 11 stron, poświęcony jest w szczególności przedstawieniu celu i założeń oraz systematyki zastosowanej w opracowaniu, a także pokrótce stanu badań nad historią adwokatury polskiej. Powołane są tu zarówno prace najdawniejsze⁴, literatura pochodząca z początku z przełomu XIX i XX w.⁵, z okresu II Rzeczypospolitej⁶, Polski Ludowej⁷, wreszcie liczne publikacje monograficzne bądź drobniejsze ukazujące się w latach 1989-2007.

Część pierwsza podzielona została na 4 rozdziały, liczące 104 strony, z których pierwszy omawia organizację adwokatury i samorządów adwokackich od czasów najdawniejszych (Autor sięga do przekazów z XI w.) po rok 1918. Szczególnie zaakcentowane zostają próby powołania samorządu adwokackiego u schyłku I Rzecz-

¹ S. K a s z n i c a, *Polskie prawo administracyjne: pojęcia i instytucje zasadnicze*, Poznań 1947, s. 67; E. O c h e d o w s k i, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 1999, s. 222-223; J. Z i m m e r m a n n, *Prawo administracyjne*, Kraków 2006, s. 111-112.

² H. I z d e b s k i, *Historia administracji*, Warszawa 1980, s. 55-56; D. J a n i c k a, *Ustrój administracji w nowożytnej Europie*, Toruń 2002, s. 133-138; J. M a l e c, D. M a l e c, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, wyd. II, Kraków 2003, s. 172-173.

³ J. S t a r o ś c i a k, *Samorząd Adwokatury*, Wrocław-Wilno 1939; Z. G r e l o w s k i, *Samorząd Specjalny. Gospodarczy – zawodowy – wyznaniowy według obowiązujących ustaw w Polsce*, Katowice 1947; S. K a ż m i e r z y k, *Samorząd zawodowy w PRL (istota, funkcje)*, Wrocław 1979; P. R a c z k a, *Nadzór nad samorządem zawodowym*, Toruń 1999, s. 49-75.

⁴ M.in. A. N i e m i r o w s k i, *Pogląd dziejowy i zasadniczy na stanowisko obrońcy*, Warszawa 1869; A. K r a u s h a r, *O palestrze staropolskiej*, Warszawa 1882.

⁵ M.in. W. M i e c z k o w s k i, *Stan adwokatury polskiej w zaborze pruskim*, Lwów 1896; S. C a r, *Stan adwokatury w Królestwie Polskim*, Warszawa 1915.

⁶ M.in. S. C a r, *Zarys historii adwokatury w Polsce*, Warszawa 1925; A. V e t u l a n i, *Zastępstwo procesowe w Polsce przed statutami Kazimierza Wielkiego*, Lwów 1925; I. L e w i n, *Palestra w dawnej Polsce*, Lwów 1936, czy też szereg publikacji na łamach „Gazety Sądowej Warszawskiej”.

⁷ M.in. A. K i s z a, R. Ł y c z y w e k, Z. K r z e m i ń s k i, *Zarys historii adwokatury polskiej*, Warszawa 1968; S. J a n c z e w s k i, *Dzieje adwokatury w dawnej Polsce*, Warszawa 1970, kolejne tomy *Słownika biograficznego adwokatów polskich*, liczne artykuły w „Palestrze”.

pospolitej oraz organizacja i ustroj adwokatury – w tym jej samorządu – w Księstwie Warszawskim oraz pod wszystkimi zaborami. W rozdziale drugim, zatytułowanym „Samorząd adwokacki w drugiej Rzeczypospolitej”, oprócz omówienia podstaw prawnych i organizacji adwokatury polskiej w 20-leciu międzywojennym, Autor wiele miejsca poświęca, nie do końca trafnie umieszczonym w jego ramach (bo niestanowiącym w żadnym razie podmiotów zaliczanych do samorządu zawodowego adwokatów), działającym w tym okresie na ziemiach polskich, rozmaitej proveniencji organizacjom (stowarzyszeniom, towarzystwom, kołom) zrzeszającym adwokatów oraz zjazdom organizowanym m.in. pod auspicjami tych organizacji, począwszy od II połowy XIX w. do roku 1938 (w tym np. zjazdom prawników i ekonomistów polskich odbytych w latach 1887, 1889, 1893, 1906, 1912, 1920). Rozdział trzeci, poświęcony dziejom adwokatury polskiej w okresie II wojny światowej, skupia się zarówno na ustroju „legalnej” adwokatury działającej pod okupacją niemiecką i radziecką, jak i działaniach oraz organizacji tajnego samorządu adwokackiego na tych terenach. Odrębnie omówiony zostaje ponadto udział adwokatów w Powstaniu Warszawskim. Ostatni, czwarty rozdział pierwszej części recenzowanej pracy poświęcony jest historii samorządu adwokackiego po II wojnie światowej. Szeroko omówione zostają podstawy prawne działania adwokatury, tak w okresie Polski Ludowej, jak i po roku 1989 (w tym obowiązująca aktualnie ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze) oraz okoliczności towarzyszące ich zmianom, dalej – koleje losów najważniejszych organów i jednostek organizacyjnych adwokatury polskiej (Naczelnej Rady Adwokackiej i izb adwokackich).

W tym miejscu wskazać należy na drobną, lecz dostrzegalną niekonsekwencję Autora, który w rozdziale czwartym w sposób często dowolny wymiennie używa terminów „Polska Ludowa” i „PRL”, określając formację ustrojową istniejącą na ziemiach polskich w latach 1944/45-1989 (s. 91, 92, także s. 8, 15-16, 191). Jedyne pierwsze z tych terminów jest w powołanym kontekście prawidłowy i powszechnie przyjęty w literaturze historyczno-prawnej (porównaj m.in. H. Izdebski⁸, A. Lityński⁹, S. Grodziski¹⁰, choć oczywiście niektórzy autorzy za bardziej trafny uznają np. termin „okres władzy ludowej”¹¹). Natomiast skrót PRL (Polska Rzeczpospolita Ludowa) winien być wykorzystywany jedynie w odniesieniu do ustroju Polski po 1952 r., to jest od uchwalenia Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej¹².

Ponadto, pomimo przyjęcia za cenzurę badań roku 2007 (co znajduje wyraz szczególnie w części drugiej pracy) Autor, omawiając regulacje prawne ustroju

⁸ H. I z d e b s k i, A. L i t y ń s k i, *Historia ustroju i prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2000.

⁹ A. L i t y ń s k i, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2004.

¹⁰ S. G r o d z i s k i, *Porównawcza historia ustrojów państwowych*, Kraków 1998, s. 320.

¹¹ T. M a c i e j e w s k i, *Historia ustroju i prawa sądowego Polski*, Warszawa 2008, w którego ramach autor wyróżnia 2 podokresy: „Polski Ludowej” (1944-1953) i „Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” (1953-1989).

¹² Co miało miejsce dnia 22 lipca 1952 roku (Dz.U. 1952, Nr 33, poz. 232).

adwokatury, w ogóle nie porusza, niestety, problemu niezwykle kontrowersyjnej nowelizacji ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze dokonanej na mocy ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw¹³, uchylonej następnie częściowo przez Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06¹⁴, mającej za przedmiot zmianę zasad dostępu do zawodu adwokata. Powyższe zdarzenia miały i nadal mają istotny wpływ na dyskusję na temat modelu zawodu adwokata i dostępu do niego (w szczególności refleksje Trybunału Konstytucyjnego nad istotą wolnych zawodów i ich samorządu), choć być może wobec niezakończenia do dnia dzisiejszego prac legislacyjnych nad ostateczną wersją nowelizowanych przepisów, kolejne wydanie opracowania będzie właściwym miejscem dla podsumowania całości procesu „otwierania” adwokatury przez ustawodawcę (który *de facto* wiąże się ze znacznym ograniczeniem roli jej samorządu).

Część druga recenzowanej pracy, licząca 62 strony, zawiera 10 jednostek redakcyjnych, których jednak nie nazwano rozdziałami. Być może jest to konsekwencją skromnych rozmiarów niektórych z nich, które liczą sobie po 2-3 strony. Niewielka objętość przesądza o wartości poznawczej tej części opracowania, w której Autor skupił się m.in. na prezentacji wyników swojej kwerendy w archiwach Naczelnej Rady Adwokackiej, Ośrodka Badawczym Adwokatury, okręgowych rad adwokackich, archiwach państwowych i uczelnianych, a także badaniach źródłowych. Czytelnikowi przedstawione zostają zebrane i usystematyzowane informacje o charakterze zarówno statystycznym, jak i faktograficznym, dotyczące adwokatury polskiej w XX i XXI w. Dzięki temu omawiana publikacja stanowi jedyne aktualne dziś źródło podstawowych informacji statystycznych na temat polskiej palestry w całym niemalże XX w.

W części drugiej opracowania kolejno prezentowane są składy osobowe Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w latach 1919-1939 i 1946-2007, liczebność izb adwokackich w latach 1919-1939 i 1945-2007, kierujący izbami adwokackimi (następnie okręgowymi izbami adwokackimi) w latach 1919-1939 i 1944-2007. Następnie Autor prezentuje przegląd czasopiśmiennictwa prawniczego ukazującego się od 2 połowy XIX w. do początków wieku XXI, a poświęconego adwokaturze lub współredagowanego przez członków palestry, oraz przedstawia wybrane fakty dotyczące udziału kobiet w adwokaturze, w tym szczególnie pełnionych przez nie funkcji w jej organach. Część drugą opracowania kończą notatki biograficzne poświęcone Prezesom Związku Adwokatów Polskich oraz Prezesom Naczelnej Rady Adwokackiej.

Obie części swego opracowania Autor podsumowuje w zakończeniu, stanowiącym jednocześnie zapowiedź pogłębienia prezentowanych badań i być może nieodległej publikacji szerszej *Historii samorządu adwokackiego w Polsce*. Ostatnimi elementami pracy są wykaz użytych w niej skrótów oraz, na co warto zwrócić uwagę wszystkim zainteresowanym historią polskiej adwokatury, wykaz wybranych przez Autora

¹³ Dz. U. 2005, Nr 163, poz. 1361.

¹⁴ Dz. U. 2006, Nr 75, poz. 529.

źródeł i literatury, liczący sobie 21 aktów prawnych, 202 pozycje literatury (zarówno polskiej, jak i obcojęzycznej) oraz 18 czasopism.

Książka dr. Adama Redzika ukazała się nakładem Naczelnej Rady Adwokackiej m.in. w związku z IX Krajowym Zjazdem Adwokatury. Wydana została bardzo starannie, nie można także podnosić zastrzeżeń co do jej przygotowania edytorskiego. Aprobata budzi także oszczędna, ach ciekawa szata graficzna, zarówno okładki, jak i całej książki, w tym m.in. zamieszczone w części drugiej reprodukcje fotografii Prezesów Związku Adwokatów Polskich i Naczelnej Rady Adwokackiej.

Podsumowując, należy wskazać, iż dr Redzik zaprezentował interesujący a zarazem nowatorski sposób analizy dziejów polskiej adwokatury. Jego praca, w swym zamierzeniu ogólna, dzięki przejrzystej konstrukcji, bogatej zawartości faktograficznej i bibliografii może stać się zarówno źródłem wiedzy o historii adwokatury dla adwokatów, aplikantów adwokackich, studentów prawa, jak i podstawą dalszych studiów dla wszystkich zainteresowanych historią adwokatury, administracji i wymiaru sprawiedliwości.

Michał Nowakowski
Zakład Historii Administracji
i Myśli Administracyjnej UJ

Ks. Paweł M a ł e k, *Odnowiona struktura posługi diakona w świetle pasterskiej władzy biskupa i prezbitera według Soboru Watykańskiego II*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej 2008, ss. 305.

Sprawowanie władzy pasterskiej nierozzerwalnie związane jest z dziedzina ustroju hierarchicznego Kościoła, bowiem pełnienie tej funkcji jest posługą, prawdziwą służbą, której celem jest kontynuowanie i uosabianie zbawczej misji Chrystusa.

Dar sakramentu święceń sprawia, że nieprzerwanie trwa w Kościele urząd Apostołów sprawowany przez biskupów. Sobór Watykański II stwierdził, że biskupi objęli posługiwanie we wspólnocie, stając na jej czele jako pasterze, wykonując zadania uświęcania, nauczania i rządzenia. Swój urząd wypełniają wraz z prezbiterami i diakonami¹. Święci szafarze obdarzeni władzą świętą, sprawują posługę we wzajemnej łączności, realizowanej w szczególnym rodzaju komunii, nazwanej komunią hierarchiczną. Komunia ta, będąc niejako spoiwem całego Kościoła, stanowi

¹ *Lumen gentium*, nr 20.